

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR

MAGYAR KATONÁK ÁTÁLLÁSAI A VÖRÖS HADSEREGHEZ HAZÁNK FELSZABADÍTÁSA SORÁN

1944 őszére a felszabadító Vörös Hadsereg csapatai Magyarország határaihoz érkeztek. Az ország ekkor már negyedik esztendeje hordta az idegen érdekekért vívott háború nyomasztó terheit. A haza megvédésének hamis jelszavával harcba küldött hadseregek — jelképesen szólva — ekkor már megroppant gerinccel és szakadt inakkal kellett elviselnie a minden addiginál nehezebb megpróbáltatásokat.

A keleti frontra küldött hadosztályok már korábban is súlyos véráldozatot hoztak, s elvesztették erőik javát. Fokozta a nehézségeket, hogy a halottak és sebesültek zöme a fegyverfogaásra legjobban alkalmas korosztályokból adódott. A stratégiai jellegű nyersanyagkészletek erősen megcsappantak, s nem volt lehetőség a háború folytatásához szükséges korszerű nehézfegyverzet előteremtésére sem. Az ipar, a közlekedés dezorganizálódott és nem tudott eleget tenni az arcvonal szükségleteinek. A városok lakossága tömegmértékben szenvedte el a súlyosabbnál súlyosabb légitámadásokat. Az ország külpolitikailag elszigetelődött, s egyre szorosabban a náci Németország pórázára került.

Mindezek még a politikában kevésbé járatos emberek számára is nyilvánvalóvá tették, hogy Horthy Magyarországon valami nincs rendjén, hogy a fasiszta államvezetés a közvetlen katasztrófa szélére jutott.

Mindez kihatott a hadsereg belső helyzetére is. A katonák hangulata mindennek, csak éppen jónak nem volt nevezhető. Ez időre már a talmi győzelmek szertefoszlottak, s a honvédek tömegei belátták, hogy ehhez a háborúhoz semmi közük. Gyökeret vert köztük az a gondolat, hogy céltalanul pusztulnak el Hitler hódításaiért.

Még a horthysta vezetők is elismerik, hogy a Vörös Hadsereg felvilágosító szava termékeny talajra lelt közöttük. A katonák választású elé kerültek, s dönteniük kellett a háború tagadása vagy támogatása között. Mondhatnánk úgy is, hogy ez időre minden honvéd elkészítette a maga számára a 4 háborús év mérlegét.

„Miért bántjuk az oroszokat, mikor ők nem bántottak minket”? „Mit kerestem én a Don partján?” „Miért harcoltam? Sem nekem, sem a családomnak nem lett jobb a sora.” „Mi közöm nekem Hitler háborújához?” „Végső győzelem! Jó-jó, de miért jöttünk hátra a Dontól a Tiszáig?” Egyszerű kérdések voltak ezek, de a fasiszta katonai vezetés egyszerűen nem tudott rájuk meggyőzően válaszolni.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a Horthy-féle honvédség legsebezhetőbb pontja az erkölcsi erő gyengeségében rejlett. 1944 végére a magyar honvéd egyszerűen nem akart tovább harcolni, nem akart saját érdekei ellen cselekedni.

A magyar alakulatok ezen gyenge pontját ismerték a szovjet katonák is. A Vörös Hadsereg a magyarok ellen a fegyveres harcon kívül az igaz szó fegyverével is küzdött. Ez a rendkívül bonyolult feladat a hadseregek és a hadosztályok politikai osztályaira hárult. Az agitációs munka középpontjában az átállások és a tömeges méretű kapitulációk előkészítése és megszervezése állott, bár nagy gondot fordítottak az egyéni megadás érdekében folytatott propagandára is.¹

A magyarok felé folytatott felvilágosító munka formái igen változatosak és sokrétűek voltak. A leghatékonyabb propagandaeszköznek a napi több alkalommal és több hullámhosszon folytatott rádióadások bizonyultak. A Kossuth rádió hírei és közleményei mind a lakosság, mind a katonák széles köreiben ismertté váltak. Zalka Zsigmond százados írja. „Előfordult, hogy egy előljáró egyik tisztársamat (Váraljai József) tetten érte, amint legénységének egy részével a hozzájuk tartozó távbeszélő és rádióközpontban az orosz rádió propaganda előadásait hallgatták, s ezért nekem tényvázlat felvételét rendelte el.”² Bizonyára nem lehet véletlen, hogy ez az alakulat — a 207/11 gépágyús üteg — később Budapest ostroma során a Mária Valéria utcában csatlakozott a szovjet katonákhoz.

1944. december 3-án Tamási környékén állt át Szőlősi

¹ A pártpolitikai munka a szovjet fegyveres erőknél a Nagy Honvédó Háború éveiben. 1941—45. Készítette a K. V. Krajnyukov vezette munkaközösség. Megjelent a Szovjetunió hadügyminisztériuma katonai kiadójánál 1963-ban. L. 15. fejezet.

² HIL HM eln. 1945. Szám nélkül. Zalka Zsigmond jutalmazási ügye.

András főhadnagy alakulata is. „A kiadott parancsot, hogy a harcot vegyük fel, nem teljesítettük. A moszkvai rádió adásait hallgatva éjjel, valamennyien, kb. 100—120 fő, polgári ruhában megszöktünk 2—3 fős csoportokban. Az arcvonalon minden további nélkül átjutottunk. A Vörös Hadsereg tagjai minden fel tartóztatás nélkül hazaengedtek bennünket” — írja Szőlősi főhadnagy.³

A Kossuth rádió adásait tanulmányozva, nyomban feltűnik, hogy a változatos programban milyen nagy helyet kap az átállás gondolatának terjesztése. Az adások hangsúlyozzák, hogy ennek a mozgalomnak általános nemzeti jelentősége van, s alkalmas arra, hogy a szövetséges hatalmak véleményét megváltoztassa Magyarországról. A honvédek előtt leleplezték a horthysta vezetésnek az esküvel és a katonai helytállással kapcsolatos propagandáját is. Bebizonyították, hogy ezeket az eszményeket a fasiszták igazságtalan ügy szolgálatába állították. Az adások hangoztatták, hogy az átállás nem jelent esküszegést, mert az ország vezetői elárulták a népet, s nem jelent gyávaságot sem, mert ez csupán a jogos önvédelem egyik formája.

Íme egy részlet a Kossuth rádió szenvedélyes és meggyőző erejű adásainak egyikéből. „A Függetlenségi Front felszólítja katonáinkat és tisztjeinket, hassanak oda, hogy egész egységek, zárt sorokban menjenek át az oroszokhoz. Az oroszok oldalára átállásnak tömegjelenséggé, tömegmozgalommá kell válnia, még mielőtt a nagy orosz támadás megindul. Minél több honvéd tagadja meg ilyen módon az orosz támadás előtt azt, hogy a németekért harcoljon, annál nyilvánvalóbb lesz, hogy az átmenés az oroszokhoz nem egyszerűen belefáradást jelent a háborúba, hanem egy szabadságért harcoló nép önvédelmét. Az átmenés az oroszokhoz legyen a magyar nemzeti ellenállás szerves része” — hangsúlyozta a Kossuth rádió.⁴ Úgy érzem, hogy ez a megállapítás egyben a mozgalom politikai értékelését is megadja.

Az átállások szervezésében, előkészítésében fontos szerepe volt a nagyerejű hangszórókkal felszerelt propaganda gépkocsiknak, a lövészárkokban vagy a senki földjén elhelyezhető hangerősítő berendezéseknek és a legegyszerűbb propagandaeszköznek, az átkiabálásra szolgáló szócsőnek. Ezek segítségével rendszeres tájékoztatást adtak a TASSZ híreiről, felvilágosító előadásokat tartottak, megszólaltatták az átállt vagy fog-

³ HIL HM eln. 1945. Szám nélkül. Szőlősi András jutalmazási ügye.

⁴ HIL Tanulmányok. 2257 db. 1944. V. 20.

ságba esett katonákat, üzeneteket közvetítettek, megmagyarázták az átállások megszervezésének módjait stb.

Ilyen hangszórós kocsik tevékenykedtek pl. 1944. X. 15-ét követően az 1. magyar hadsereg arcvonala előtt is, s ezek továbbbították Miklós Béla vezérezredes átállásokat elrendelő parancsát.⁵ Ezen a frontszakaszon dolgozott a felvilágosító munkát végző magyar antifasiszták egyike Gyáros László is, aki visszaemlékezésében így ír tevékenységükről. „Mikor az úgynevezett Árpád vonal ellen készítettünk elő támadást a Kárpátokban, csöndes éjszakákon kimentünk a kocsival a két vonal közé, a senki földjére, s egy-két zeneszám után elolvastuk a hadijelentést, majd a felderítők adatai alapján a szembenálló magyar egységhez beszélünk... A magyar katonák meghallották, megértették szavainkat, megfogadták tanácsainkat: tízesével szöktek át naponta. A két hangszórós kocsi valóságos munkaversenyben állt egymással, hogy melyiknek szavára jönnek át többen.” írja Gyáros László.⁶

Az átállások szervezésében jelentős szerepet játszottak a milliószámba terjesztett röplapok is. Szerkesztésükhöz felhasználták a központi anyagokon kívül a szembenálló félről szerzett értesüléseket is. Legtöbbjük névszerint említi a magyar alakulat parancsnokait, közli az egységek hadrendi számait, beszámol hadbírói tárgyalásokról, kivégzésekről, szökésekről. A valóságnak megfelelően beszél a magyar honvédek élelmezésében, felszerelésében rejlő hiányosságokról, a német—magyar ellentétekről stb. Ezek a „helyi” anyagok hihetővé tették a röplapok egyéb jellegű közléseit is, s különösen alkalmasak voltak a katonák befolyásolására. Legtöbbjük végén ott állt a hármass alternatíva; a háborúból való megmenekülés csak úgy lehetséges, ha szembefordulnak a németekkel, s partizánokká lesznek, ha titokban hazaszöknek lakóhelyükre, vagy ha egyenként és csapatosan átmennek a Vörös Hadsereg oldalára.⁷

A megmaradt hadbírói iratok bizonyítják, hogy a röplapok végén levő kétnyelvű záradéknak — „Ezen röplap felmutatója önként jött át a Vörös Hadsereghez. Nem tekinthető hadifogolynak, otthonába távozhat”. — milyen nagy hatása volt a katonákra. Csaknem minden honvéd őrzött magánál valamilyen rejtkehelyen egy ilyen röplapot, hogy abban a bizonyos döntő pillanatban elővehesse.

⁵ HIL HM ein. 1945. 26877.

⁶ HIL Partizán gyűjtemény. M.76.

⁷ A Vörös Hadsereg röplapjairól lásd a következő tanulmányokat: Honvédségi pártmunkás. 1958. VII. hó. 567. o. és Hadtörténelmi Közlemények 1953. 2. sz. 101. o.

Gyakran előfordult, hogy a fogságba jutott honvédek — akik a fasiszta propaganda hatására azt hitték, hogy nyomban kivégzik őket — engedélyt kaptak, hogy visszatérjenek csapat-testükhöz, s felvilágosítsák volt alakulatuk tagjait. Ezután rendszerint kisebb nagyobb csoportokban bajtársaikkal együtt tértek vissza a szovjet katonákhoz.

A hadosztályok politikai munkásai elbeszélgettek a fogságba jutott főtisztekkel, tábornoakkal, s felkérték, hogy írjanak levelet a még harcoló kötelékek parancsnokainak. Gerlóczy László vörgy. pl. Trunkwalter Ödön, az 5. honv. gyal. ho., és Osztovich Ferenc, a 23. tart. gyal. ho. parancsnokához írt ilyen sorokat: „Felkérlek csapataiddal együtt szüntesd be a hiábavaló harcot. Az országunkat a németektől felszabadító orosz hadsereg előtt tedd le a fegyvert. Sorakozz csapataiddal a hazánkat újjáépítők közé Te is. Hadifogságról vagy elhurcolásról szó sincs. Szállj szembe bátran minden hitetlenkedővel és az emberi rövidlátás minden kicsinységével.”⁸

Az ilyen leveleket aztán parlamenterek vagy magyar hadifogoly tiszték vitték át a még harcoló egységek parancsnokaihoz.

Ennek a hatalmas méretű felvilágosító munkának az eredményei a magyar levéltári anyagok alapján számszerűen nehezen adhatók meg. A veszteségi kimutatások ugyanis hiányosak, s az átállókról, mint eltűntekről, vagy mint fogságba jutottakról beszélnek. Némely esetben azonban ilyen bejegyzések is olvashatók a veszteség oka rovatban: „Az ellenséghez való átshökés”, mint azt a 25/I zászlóalj 1945. január 17-én 8 honvédről jelenti. Érdekes a IV/2 önálló utász század veszteségkimutatása is 1945. február 5-éről. 29 honvédről közlik: „A Balaton partján levő támpontról shökés a Balaton jegén keresztül az ellenséghez.”

A Vörös Hadsereg fogságába jutott honvédek számadatai sem adnak részünkre támpontot, hiszen az átállások döntő ismerve éppen az, hogy az átállók önként, saját elhatározásukból hagyták el csapattesteiket, s nem a harcok során jutottak fogságba.

Ismeretes, hogy 1944 szeptemberében a Horthy-hadsereg 1 074 751 emberrel — tiszt és legénység — rendelkezett. Ez a mennyiség 1945 februárjára — nem számítva a Németországba hurcolt csapatokat — 214 463 főre csökkent.⁹ Joggal gondol-

⁸ HIL HM eln. 1945. 26834.

⁹ Hadtörténelmi Közlemények 1960/2. sz. 227. o.

hatjuk, hogy a fogyatékbba jutott állománynak csupán egy része került fogságba, vagy pusztult el a kilátástalan harcok során. Feltételezhetjük, hogy több tízezerre rúg azok száma, akik politikai jellegű meggyőződésből, vagy egyszerűen csupán a pusztulás előli menekülés jól felfogott egyéni érdekétől hajtva szakítottak a fasiszta rendszerrel.

Figyelemre méltó az a moszkvai jelentés is, mely szerint a Vörös Hadsereg 1944 novemberének végéfelé naponta 500—1000 magyar hadifoglyot ejtett akkor is, amikor egyik magyar arcvonalon sem folytak erőteljesebb szovjet támadások. Nos ez a napi 500—1000 fő nagyrészt az átállók köréből került ki.¹⁰

A felszabadító Vörös Hadsereg előrehaladásával párhuzamosan ez a folyamat méreteiben és jelentőségében egyre növekedett. A Szálasi hadsereg 1945 tavaszára úgy elolvadt, mint a Dunántúl lankáit borító hótakaró. Az átállások, amelyek korábban csupán szórványosan fordultak elő, most egyszerűen tömegjelenséggé váltak.

Nincs módunk arra, hogy a Magyarország felszabadítása idejéből rendelkezésünkre álló több száz ismert átállást felsoroljuk, ezért csupán néhány eset közlésére szorítkozunk. Ilyen jellegű adatokat — pl. a 24. ho. átállásáról — folyóiratunk már eddig is gyakorta közölt.

Botás György, aki a Vörös Hadsereg felderítőjeként harcolt, írja visszaemlékezésében. 1944. november 7-én Poroszló környékén „egy egész magyar század jött át. Áthoztak 3—4 német tisztet is, akik harcra kényszerítették őket. Teljesen felszerelve jöttek át, sebesültjeiket is áthozták.”¹¹

Bánrévénél 3 tiszt, 11 tiszthelyettes és 350 fő legénység ment át „harc nélkül az oroszokhoz”. Polgárdinál pedig a 3. hadsereg Viden kiképzett géppuskás alakulata, az ún. Szemző zászlóalj ment át önkéntesen az arcvonalon. Magukkal vittek 10 tehergépkocsit is fegyverrel, lőszerrel és ruhával megrakva.¹²

A Bükk hegységben 1944. december 14-én állt át az 57. hártárvadász portyázó osztály egyik zászlóalja 1300 fővel. A vállalkozásban részt vevő Kobuvicz Imre így ír erről hivatalos nyilatkozatában. „Mi tiszték egyetértettünk a legénységgel, de mozdulni se tudtunk, mert kb. 60—70 főnyi német tábori csendőr úgy volt elhelyezve, hogy az átszökni készülöket tüzükkel biztosan megölték. Ilyen állapotban voltunk, mikor Boskó Jenő hadnagy csoport segédtiszt kijött az 1. századhoz.

¹⁰ Néplap. 1944. XII. 3.

¹¹ HIL Partizán gyűjtemény. M/59.

¹² HIL HM eln. 1945. 26517.

Az ott szerzett információk után felment a német tábori csendőrökhöz és azokat — amint hallottam — étkezés ürügye alatt levitte a kb. másfél kilométerre levő Uppony községbe. Ezen alkalmat felhasználva mind a három századunk állását azonnal elhagyta és részben átment a Vörös Hadsereghez, részben pedig csoportokra oszolva az erdőségen keresztül otthonukba tértek vissza.” — írja az átállás egyik résztvevője.¹³

Szentkirályi Gusztáv alezredessel az élen 1944. november 11-én teljes egészében átment a Vörös Hadsereghez a 201. honvéd zászlóalj is. A parancsnok kijelentette, hogy azért tettek le a fegyvert, mert felismerte, hogy a háború nem magyar, hanem német érdekekért folyik.¹⁴

A horthyista, majd a nyilas katonai vezetés természetesen mindent megkísérelt, hogy ezt az elemi erejű folyamatot feltartóztassa. Újra és újra kihirdették a rögtönbíráskodást. Rendkívüli katonai törvényszékeket hoztak létre, s megkövetelték, hogy ezek „példaadó” ítéleteket hozzanak. Az agyonlövéseket, akasztásokat az egész hadseregben ki kellett hirdetni, s az ítéletet nyilvánosan kellett végrehajtani. Megengedték, sőt arra ösztönözték a tiszteket, hogy a „harcfegyelem biztosítása” címen éljenek a harcászati szabályzatban megengedett jogkörrel, s a „kishitűeket, gyávákat, vagy szökni akarókat” a helyszínen lőjék agyon. Szinte nem volt olyan parancskihirdetés, ahol ne hangzott volna el a fenyegető „felkoncolandó” szó.

Német mintára, minden jogot megcsúfolva, elrendelték, hogy az átállt vagy megszökött honvédek családtagjai ellen eljárást kell indítani. „Minden alakulat közvetlenül nekem azonnal jelentse, ha az állományába tartozó honvéd vagy rendőr személyek közül bárki igazolatlanul eltűnik, (szökés, önkényű eltávozás, ellenséghez átszökés) hogy a megtorló rendszabályokat hozzátartozóival szemben is azonnal megtehessem, és vagyont elkobozzam.” — rendelte el Beregfy.¹⁵

Kassán 1945. január 5-én 12 honvédet, köztük 6 katonaszökevényt akasztottak fel az utcai lámpatartó oszlopokra, nyakukban táblával „szökevény vagyok, partizán vagyok.”¹⁶ A 12. hadosztálynál 16 fő legénységi állományú egyént végeztek ki szökés kísérlete miatt.¹⁷ Ugron István százados, Szijártó Zoltán szakaszvezetőt, — aki átállt a Vörös Hadsereghez, s egy ellen-

¹³ HIL HM eln. 1945. 36374.

¹⁴ Szabad Nép. 1944. dec. 4. sz.

¹⁵ Honvédségi Rendeleték. 1945. II. 14.

¹⁶ Ladislav Olexa-Vladimir Vipler. A nyilaskereszt árnyékában. Szlovákiai politikai könyvkiadó. Bratislava. 85. o. A városban a fasiszták összesen 76 kivégzést hajtottak végre.

¹⁷ HIL HM eln. 1945. 24390.

támadás alkalmával ismét fogságba került — személyesen lőtte agyon pisztolyával.¹⁸

A Birkei Gorzó András alezredes alá tartozó I. hegyivadász zászlóaljnál Felsőribonyicán egy katonát lőttek agyon az alakulat előtt. Karácsonyi Sándor főhadnagy géppisztolytűzzel kényszerítette a kivezényelt egységet, hogy körmével kaparja be az áldozatot a megásott sírba.¹⁹

A felsorolt adatok, s az itt közölt dokumentumok bizonyítják, hogy a Vörös Hadsereghez történt átállások 1944 végén 1945 elején méreteiben jóval jelentősebbek voltak, mint ahogyan azt eddigi ismereteink alapján gondoltuk. Ezen kérdés figyelmes tanulmányozása nélkül nem érthetjük meg helyesen a Szálasi hadsereg bomlásának folyamatát és a felszabadulás éveinek több más eseményét sem. A fasizmussal szakító és azzal szembeforduló katonatömegek történetének tanulmányozása egyben a magyar antifasiszta mozgalom egy újabb, kevésbé ismert fejezetét tárja fel előttünk.

Gazsi József

¹⁸ A szombathelyi honvéd kerület iratai. 1945. 1890. sz.

¹⁹ HIL Partizán gyűjtemény. Cs/42.

1944. december 2.

Szűcs Lajos alhadnagy nyilatkozata Oláh István alhadnagy és szakaszának a Vörös Hadsereg oldalára történő átállásáról.

N y i l a t k o z a t

Oláh István t. alhdgy. bajtársnak a Jutalmazási Bizottságtól kapott felhívással kapcsolatban, büntetőjogi felelősségem tudatában az alábbi nyilatkozatot adom:

Nevezettet 1941. évi október hó óta ismerem. Vele egy időben és egy alakulathoz vonultam be tényleges katonai szolgálatra. A fronton is vele együtt teljesítettünk katonai szolgálatot a volt 10. honv. gy. e. III. zlj-ánál. Mindketten 1944. évi december hó 2-án Sátoraljajújhelyen kerültünk hadifogságba. Fogságbakerülésünk az alábbi körülmények között történt:

1944. évi december hó 1-én részt kellett vennünk egyik zászlós bajtársunk kivégzésén Sátoraljajújhelyen, akit azért végeztek ki, mert szakaszával együtt át akart szökni az oroszok oldalára. Annak ellenére mi elhatároztuk, hogy tovább nem folytatjuk a harcot és nem vonultunk vissza Szlovákiába. Már 1944. október hó 15-óta készültünk ennek megvalósítására, azonban erre kedvező alkalom csak Sátoraljajújhelynél nyílt.

Sátoraljajújhely ellen az orosz hadsereg 1944. december hó 2-án kezdte meg a támadást. Oláh alhdgy. szakasza a Ronyva pataktól a Csörgő útig terjedt, én pedig tőle balra, a Várhegy irányában voltam berendezkedve védelemre. Az oroszok a támadást kb. 21 órakor, a sötétség beálltával kezdték meg. Oláh alhdgy. szakaszkörlete felől nem hallottam tüzelést és csak fogságba kerülésem után tudtam meg, hogy nem vette fel a harcot, hanem a hozzá beosztott légénységgel egyetértve letették a fegyvert. Én hozzá hasonló körülmények között, bevárva a szovjet hadsereg felzárkózását, beszüntettem a már régóta céltalannak látott ellenállást és átmentem az oroszok oldalára. Az orosz katonák bennünket szívélyesen fogadtak és velünk

bajtársias módon bántak. Oláh alhdgy-al a hadifogság idejét is együtt töltöttük el Novi-Szamborban (Ukrajnában). Ugyancsak együtt jelentkeztünk önkéntesen a megalakult új hadseregbe. Attól kezdve a 18./II. gy. zlj. állományában együtt teljesítettünk katonai szolgálatot 1945. évi szeptember hó 1-ig, amikor öt a 6. ho. törzs állományába helyezték át.

Balatonalmádi, 1945. október hó.

Szűcs Lajos alhdgy. s. k.

HIL HM eln. 1946. 27312. — Eredeti tisztázat.

1944. december 21.

Fekete Andor szds. nyilatkozatában beszámol századának a Vörös Hadsereghez történő átállításáról.

Magam és megbízható tiszthelyetteseim mindinkább előkészítettük a talajt az átálláshoz. Megkönnyítette munkámat az, hogy az egyetlen nyilas érzelmű tisztem, Kormos István hdgy., hosszas izgató propaganda után 8 embert tudott találni, akik jelentkeztek a Hunyadi SS. hadosztályba és vele együtt elmentek. Ezek után már biztosabban mozoghattam. Mikor az újabb hátramozgásra a parancsot megkaptam, úgy teljesítettem, hogy csak az irodaszemélyzetet és a betegeket küldtem hátra, magam 220 emberrel Várgedén maradtam, s ezáltal elértem azt, hogy rólunk senki hivatalosan nem tudott. A községen átvonuló, Szlovákiába irányított magyar és német csapatok kérdésére azt válaszoltam, hogy egységem a község védelmével van megbízva. Mindenki elhitte és így hetekig éltünk Várgedén. Ezidőben a község sok lakójával már teljesen nyíltan beszéltem szándékomról és sok családot én beszéltem le az elmenekülésről, föl-tárva előttük a német és nyilas propaganda hazug voltát.

Midőn az előnyomuló oroszok már csak 8—10 km-re voltak Várgedétől, mindinkább sokasodtak a németek, és ezek mindig jobban kezdtek gyanakodni rám és alakulatomra. December 18-án az éj folyamán észrevétlenül összevontam embe-reimet és anyagommal, lovaimmal együtt elmentünk Korlátiba, amely község a főútvonaltól távol, erdők, hegyek között fekszik. A lakosság itt már teljes mértékben tudta, hogy mit szándékoznak tenni és egy emberként mellénk állt. Időközben már fegyvereket is tudtam szerezni és itt elhatároztuk, hogyha a németek felfedeznek bennünket, fegyverrel szembeszállunk.

December 21-én reggel egyik oroszul tudó zászlósomat, Tele-
rovszky Istvánt, Vörös vezérezredes úr felhívásának értelmé-
ben egy kürtössel és egy fehér zászlót vivő emberrel útbaindí-
tottam a hegyeken keresztül, azon feladattal, hogy az összeköt-
tetést az előnyomuló oroszokkal teremtsék meg. Ez 21-én 9,30
h-kor megtörtént. Utána egységemet, 220 embert, a község fő-
terén sorakoztattam, az anyagot átadtam. A község lakossága
is nagy szeretettel és újongással fogadta a bevonuló oroszokat,
akiknek parancsnoka az én átállásom, valamint a lelkes fogad-
tatás következtében megígérte, hogy a község lakosságának
sem személyi, sem anyagi vonatkozásban semmi bántódása nem
lesz. Ez valóban így is történt. Átállásunkat még aznap este kö-
zölte a moszkvai rádió és utána még 2 napon át visszatért rá
magyar nyelvű hírszolgálatában, mint követendő példára.

Hogy a fentiek valóban így történtek meg, aláírásunkkal
igazoljuk.

Kmf.

Várgede község részéről:

Micsurda Lajos s. k.

Makó László s. k.

közjegyző

Vass József s. k.

Olmon István s. k.

Koreny János s. k.

Korláti község részéről:

Papanetc József s. k.

Tállay Domonkos s. k.

Olvashatatlan aláírás s. k.

HIL HM eln. 1945. 32464. — Másolat.

1945. január 6.

*A Vörös Hadsereg röplapja 102 fő honvédnek
Mór körzetében történő átállításáról számol be.*

A MAGYAR HADSEREG TISZTJEIHEZ
ÉS KATONÁIHOZ

Menjetez haza!

1945. január 6-án, Mór körzetében, a 23. hadosztály 41. gyalogezred egyik századának 102 főnyi legénysége, a tiszték vezetésével átjött a Vörös Hadsereghez. Kihallgatás és lajstromozásuk után a Vörös Hadsereg parancsnoksága egytől-egyig mind hazaengedte őket.

Hazaengedtek az oroszok még ezernyi más magyar tisztet és katonát is, akik átjöttek a Vörös Hadsereg oldalára.

Magyar tiszték és katonák!

Haladéktalanul szüntessétek be a németek oldalán a harcot, amelynek ma már semmi értelme sincs és csak Magyarországot és a magyar népet pusztítja.

Fegyverrel kezetekben gyertek át a Vörös Hadsereg oldalára,

vagy

menjetez haza, hagyjátok ott a pusztulásra ítélt hitlerista hadsereget és Szálasi csapatait.

Ez a röplap igazolványul szolgál a magyar tiszteknek és katonáknak, akik át akarnak jönni a Vörös Hadsereg oldalára.

Hadtörténelmi Múzeum. Nyomtatványtár. 0499. szám. — Nyomtatott röpirat.

1945. január 9.

Wennes Jenő fhdgy. katonái igazolják, hogy az üteg legénysége 3 fő hősi halottat vesztett a németekkel történő összecsapás során, mikor az egység átállt a Vörös Hadsereghez.

Tanúvallomás

Kovács Antal hdgy. Sólya József ht. őrm. Dravec Lajos tiz. és Tuzok János őrv. mint tanúk igazoljuk, hogy Wennes Jenő fhdgy. ütege, amikor azt gyalogszázaddá alakították át,

az üteg legénységével, thts-i és ti-i karával közös megállapodás alapján Zuglóban, Budapest külvárosában, 1945. évi január hó 9-én átment az arcvonalon.¹ Wennes Jenő vezetésével 1 tiszt és 45 fő legénység állt át a Vörös Hadsereg oldalára. Tekintettel arra, hogy a tüzérség az arcvonal mögött volt elhelyezve, csak akkor nyílt alkalom az egyszerre való átállásra, amikor az üteget gyalogszázaddá alakították át és azt együttesen az első vonalba küldték. Az arcvonalon való átszivárgás közben az „SS” alakulatokkal összetűzésre került sor. Ezen összetűzés alkalmával hősi halált halt Takács József tiz., Göndör Sándor tiz. és Ust István honv.

*Kovács Antal hdgy.
Sólya József őrm.
Dravec Lajos tiz.
Tuzok János őrv.*

HIL HM eln. 1946. 3955. — Eredeti tisztazat.

1945. január 17.

Romoda Ferenc őrgy. nyilatkozatában beszámol a Vörös Hadsereggel történő találkozásukról.

1945. január 17-én este 10 órakor a német hadsereg Klo-tild utcai harcoló részei és a bennünket körülvevő harckocsi és páncélgépkocsi részek kíséretükkel a legnagyobb csendben elvonultak. Ezt észrevéve 2 szláv nyelvet beszélő embert küldtem át a szemben levő Vörös Hadsereghez, hogy közöljék annak parancsnokával, hogy a németek elvonultak. Január 17-én este 11 órakor a Vörös Hadsereg harcoló részei megjelentek, sőt a Szalay utcán túlhaladtak. Egy orosz százados 8—10 emberrel számbavett bennünket. (1 tőti., 14 főti., 205 legs.) Nagy örömmel és barátsággal fogadott, azután hátrakísértek az ezred, majd a ho. pság-hoz, ahol mindkét helyen megvendégeltek, s orosz nyelvű igazolvánnyal láttak el, melyben kifejezésre juttatták, hogy önként jöttünk át. Én jelentettem az orosz ho. pk-nak, hogy rajtam kívül a Visegrádi, Hollán, Sziget, Honvéd és Juhász Andor utcákban is vannak részek, továbbá, hogy parancsnokom a törzsével a Hollán utcában van. Közölték velünk, hogy ők már az utca egyik házában vannak elhelyezve.

¹ Wennes Jenő vezetésével 1 tiszt és 45 fő legénység állt át a Vörös Hadsereg oldalára.

A kihallgatás befejeztével tényleg egyesültünk a parancsnokkal és az élm. raktár többi részével.

A Vörös Hadsereg ho. parancsnoka a velük való harcra nem szólított fel bennünket, bár ezt szívesen tettük volna. Az orosz ho. pság-on közölték velünk, hogy Debrecenbe kísérnek bennünket az új magyar kormány székhelyére, hogy az új honvédségnél jelentkezzünk. 1945. I. 19-én útnak indítottak bennünket Debrecenbe

HIL HM eln. 1945. 38718. — Eredeti tisztázat.

1945. január 18.

Molnár Mihály főhadnagy nyilatkozatában elmondja: hogyan tagadták meg az áttelepülést Pestről—Budára. Beszámol fogságba jutásának körülményeiről is.

1944. december 31-ig nem sikerült a szovjet hadsereggel az érintkezést felvennem nagy elszigeteltségem miatt. 1944. december 31-e után, illetve 1945. január 15-én azonban elérkezettnek láttam az időt, hogy a parancsnokságom alatt levőkkel együtt elszakadjak a fényszóró rendszer parancsnokságától és átmenjek a felszabadító szovjet hadsereghez.

A fényszóró rendszer akkori pk-a, Szatmári alez. úr, a budapesti tüzérsztyály parancsnokságától kapott parancsa alapján január 15-én hajnali 2 órára adta ki az indulási parancsot, hogy megmaradt embereimmel Budára vonuljak át. (70 fővel, mert a többi lövegfedezetre és a Fehérvári útnál húzódó vasútvonalnál levő harciszakaszon volt már akkor bevetve egy korábbi parancs értelmében).

Az indulás január 15-én reggeli 2 órakor megtörtént a Váci és Irányi utca sarkán levő iskolából. Parancs szerint a Vár ÉNY-i lejtőjén levő svájci követség természetalkotta barlangjába kellett volna átvonulnunk. Átvonulás előtt összegyűjtöttem az egyes ütegek komolyabb elemeit és elmondtam nekik, hogy a további ellenállás ésszerűtlen és csak felesleges vérontáshoz vezetne, ne engedelmeskedjenek a parancsnak, mert így valamennyien vágóhídra kerülünk, a nekünk idegen, német érdekekért. Bár fegyverünk nincs, mondtam, mindenki úgy ahogy tud, maradjon le, szökjön meg és arra törekedjen, hogy családjának és hazájának megmaradhasson. Minden ütegpknak magának kellett vezetnie a legénységét át Budára, parancs

szerint vigyázva a többi ütegbeliekre is, hogy le ne maradjanak (libasorban). A Lánchíd felé közeledve irányt változtattam és a Tőzsde-palota felé igyekeztem. A Nádor utcában hatalmas aknatűzbe kerültünk és a 70 főből, miután szejjle szaladtunk, 27-en értük el a Tőzsde-palota pincéjét (43 főről később hallottam, hogy egyéni módon sikerült elbujkálniok). A Tőzsde-palotában jelentkeztünk Szigligeti Béla szds. úrnál, aki ott a lőszeroszlop parancsnoka volt. (Jelenleg az elvonult 6. honv. hadosztály parancsnokságnál van beosztva). Bár a németek és a nyilasok többször kifogásolták ottlétünket ellenőrzéseik kapcsán, elhitették velük, hogy felsőbb parancsra vagyunk ott, a lőszer Budára való átménte végett, csak az autókat várjuk, amelyek minden pillanatban megérkezhetnek. 1945. január 18-án hajnali 6 órakor a szovjet hadsereg felszabadító csapatának az egész lőszeroszlop és a megmaradt fényszórós üteg tisztjei és legénysége megadta magát.

HIL HM eln. 1945. 35501. — Eredeti tisztázat.

1945. január 18.

Jegyzőkönyv a 72. honv. határvadász műszaki gépzászlóaljnak a Vörös Hadsereghez történt átállásáról.

J e g y z ő k ö n y v

Készült 1946. évi február hó 14-én az 1. véhid. zlj. pság-i iroda helységében a volt 72. honvéd határvadász műszaki gépzászlóaljnak a Vörös Hadsereghez történt átállása tárgyában.

Jelen vannak: Barangó István szds., a volt 72. htv. mű. gépzlj. parancsnoka és Mergancz István szkv., valamint Szatmári József szkv., a volt fenti alakulat tagjai, Molnár Gyula, az 1. véhid. zlj. sgt. mint jegyzőkönyvvezető.

Barangó István szds. az igazság hú előadására történt figyelmézte után a következőket adja elő:

1945. évi január hó 18-án a kora reggeli órákban a 72. honvéd határvadász műszaki gépzlj-al átálltam a Vörös Hadsereghez. A fenti időben a zlj. pság. elhelyezése a Reáltanoda utcában, az 1. szd-é a Sas utcában, a 2. szd-é az Egyetem téren volt.

Az átállás előzményeiről és annak végrehajtásáról az alábbiakat jelentem:

1945. évi I. hó 17-én ti-i és thts-i gyűlést tartottam a

zlj-annál, melyen helyzetájékoztatót adtam a szd. és szak. pk-oknak. Ismertettem, hogy a magyar és német hdt. pság-ok valószínűleg el fogják rendelni a pesti hídfőkben levő egységek visszavonulását Budára. Tudomásukra hoztam, hogy eddig a németek szigorú ellenőrzése miatt a zlj. nem tudta abbeli szándékát végrehajtani, hogy a Vörös Hadsereghez átálljon, most lesz a kellő alkalom, mert az előre várható visszavonulási parancs végrehajtását nem lesz módjukban ellenőrizni. A parancsnokok a cél érdekében kövessenek el mindent, hogy a németek ne tudjanak senkit magukkal kényszeríteni.

A tisztí gyűlésen megjelent tisztek és thtts-eket kértem, hogy tájékoztassanak az egységük hangulatáról. A pk-ok egyöntetű kijelentése szerint senki nem akart a németekkel és nyilasokkal együtt harcolni és Budapestet tönkretenni.

Ezután közöltem, hogy a majd kiadandó visszavonulási pcs-ot nem fogom részükre elrendelni, így őket az előljáró pság-okkal szembeni felelősség alól tehermentesítem.

Az alárendelt parancsnokok kötelessége az, hogy az egységüket védjék meg a német és nyilas terror-fellépés és elhurcolással szemben, s majd a megjelenő Vörös Hadsereg első kötelékénél jelentkezzenek.

A zlj. pság és a két szd. elhelyezési körletében maradt, csak egy honvéd (sváb) ment át a németekkel Budára. Ez a német pság-gal közölte is, hogy a szd-a nem teljesíti a visszavonulási pcs-ot. Azonban a szd. pk. a kiküldött német járőrnek is megtagadta a parancsot és helyben maradt.

A Vörös Hadsereg első alakulatánál a zlj. pság részéről én, mint zlj. pk. azonnal jelentkeztem és kértem a Vörös Hadsereg-egységének pk-át, egy kapitányt, hogy az Egyetem téren és a Sas utcában levő szd-ommal is vegye fel az érintkezést, ezt a kérésemet végre is hajtotta. A zlj-amat a Vörös Hadsereg kapitánya összegyűjtötte azzal a magyarázattal, hogy ha szükségük lesz rá, alkalmazni fognak. Erre azonban nem került sor, s mint feleslegeset, a gödöllői, majd a debreceni fogolytáborba szállítottak. Itt 1945. évi III. hó 4-én a volt zlj-amat a felállított új magyar honvédség műszaki egységeihez osztották be.

A zlj. átadásáról semmiféle okmányt nem kaptam.

Barangó István szds.

Szatmári szakaszvezető, a volt zlj. tagja előadja az átállással kapcsolatban, hogy:

az 1945. évi jan. hó 17-i tisztí gyűlésről tudomást szerez-

tem és még azt az utasítást kaptam a szd. pk-omtól, hogy húzzuk az időt és csináljunk úgy, mintha dolgoznánk, nehogy a németek és nyilasok gyanút fogjanak. 24 és 1 h között Herczog Ferenc őrv. hozott egy parancsot a német parancsnokságról, hogy azonnal vonuljunk át Budára. Mi megmondtuk neki, hogy nem megyünk át, mire ő megfenyegetett bennünket, hogy SS katonákat küld értünk. 18-án a reggeli órákban fogásba estünk.

Szatmári József szkv.

Mergancz szkv., a zlj. volt tagja elődje az átállással kapcsolatban, hogy:

az 1945. évi I. 17-i tiszti és thtts-i gyűlés után részlegemmel állandóan olyan mozgásokat végeztem, mellyel az ott levő német és nyilas katonák előtt a Budára való visszavonulási parancs végrehajtásának látszatát keltettem. Ezzel időt nyerve a gyanút — hogy részlegem nem teljesíti a visszavonulási parancsot — eloszlattam.

Mergancz István szkv.

A jegyzőkönyv felolvasása után jóváhagyva és aláírva.

Kmf.

*Molnár Gyula szds.
jk. vezető*

HIL Az 1947. évi párizsi békeszerződést előkészítő bizottság katonai iratai. 14. doboz. 30. szám. — Eredeti tisztázat.

1945. február 8.

Németh Dezső őrnagy nyilatkozata a Vörös Hadsereghez Budán, a Testnevelési Főiskolán történt állásukról.

Vörös Gyula vk. ezredes úrtól parancsot kaptam, hogy lehetőség szerint minél több anyagi ellátó intézetet juttassak át az oroszokhoz teljes felszerelésével az új magyar hadsereg részére. Ennek alapján a 103. Mateosz tehergépkocsi oszlopnak, majd az I. hadtest löellátóoszlopnak teljes felszereléssel való átállítását szerveztem meg. Ezeket az intézeteket az I. hadtest parancsnokság idejében kiadott parancsait mellőzve, nem vontam vissza, őket az átállásra vonatkozóan utasításokkal, tolmá-

csokkal láttam el. Az átállásuk ezek alapján minden veszteség nélkül simán volt végrehajtható. Legénységük zöme jelenleg is az új magyar hadseregben teljesít szolgálatot. A löellátóoszlop legénysége pedig hősiessen harcolt az oroszok oldalán Buda felszabadításáért. Ugyancsak ők segítették elő a Testnevelési Főiskolán levő részek felszabadítását is. A Tőzsde-palotában átvett I. hadtest lőszerkezelőoszloppal az I. hadtest lőszerkészletének kétharmad részét juttattam át az oroszokhoz.²

1945. február 3-án az I. hadtest vkf-től írásban parancsot kaptam, hogy a Testnevelési Főiskolán levő részekkel azonnal települjek hátra, s az új települési helyet jelentsem. Az oroszokkal ekkor már tárgyalásokat folytattunk, amelyben felszabadításunkhoz a Testnevelési Főiskola irányába egy ékszerű előretörést kértünk. Ezért elhatároztam, hogy a parancsot nem hajtom végre. Megtévesztésül, a parancs végrehajtását 4 óra elteltével jelentettem. Ezen megtévesztést szolgáló jelentésemben új települési helyünknek a Mészáros utca 15. sz. alatti házat adtam meg. Oda azonban csak egy beteg hadapródörmezt és két honvédet küldtem hátra, hogy a továbbiakban a részünkre odaérkező parancsokat átvegyék és hozzánk küldjék. Közbejött akadályok miatt az oroszok által ígért előretörés csak február 8-ra volt beállítható. Az I. hadtestparancsnokság időközben megállapította, hogy a hátratelepülésre vonatkozó parancsot nem teljesítettük és valótlan jelentést adtam le. Ezért 1945. február 7-én Hindy altábornagy írásban elrendelte a Testnevelési Főiskolán levő részek és az ott összegyülekezett tisztek letartóztatását. Erre egy 20 főből álló csendőrosztagot vezényeltek ki. A csendőrök azonnal hátra akartak kísérni bennünket. Sikerült a hátrakísérésre reggelig haladékot kapnunk. Közben Szűcs hadnagy parancsnoksága alatt egy járőrrel az oroszoktól gyors segítséget kértem. Az I. hadtestparancsnokság pedig a bennünket őrző csendőrosztagot német SS gyalogsággal váltatta le. Hajnalban az oroszok előretörése a németeket meglepte. A folyton közeledő harcizaj mellett az épületben a németekre vetettük magunkat. A német századparancsnok elfogása a német századnál pánikot idézett elő. A németek menekülésszerűen visszavonultak. Ekkor Rotov Mihály tolmácsca a megbeszélés szerint előnyomuló oroszok elé mentem. A benyomuló oroszok a Testnevelési Főiskolán levő törzs harcképes legénységét és tisztjeit a németek elleni további harcra vették igénybe. Az orosz századparancsnok kíséretében az elő-

² L. a 7. sz. dokumentumot.

nyomulás folytatása közben, vele együtt, megsebesültem. Az átálláskor személyesen a teljes hadipénztár 18 millió pengő pénzkészletét jegyzőkönyvileg adtuk át az oroszoknak, akik kérésünkre kijelentették, hogy a pénztári napló szerint átadott 18 millió pengőt az új magyar kormány részére Debrecenbe fogják szállítani. Az átállásunk előtti napokat arra használtam fel, hogy a megmaradt lőszerkészlet zömét a hadtestparancsnokság I. c. vk. tisztjének tudta nélkül a Déli pályaudvar rak-tárépületeibe szállítottam. Az átállásunk után az oroszokkal ezt közölve, még aznap, azt is birtokba vettük. Az átállással az I. hadtest legfontosabb anyagi szerveit, a teljes hadipénztárt és a németek elől még megmentett lőszert hoztam át az oroszokhoz. Az I. hadtestparancsnokság anyagi vk. tisztje ezen szervek és anyagok nélkül az alagútban teljes tehetetlenségre lett kárhozható. A legválságosabb időszakban az anyagi ellátás az átállásunkkal teljesen megszűnt. Ennek volt köszönhető, hogy a kitörés, amelyről mi nem tudtunk, magyar részről már eleve teljes sikertelenségre volt ítélve, mert annak anyagi meg-alapozásához az I. hadtestparancsnokság megfelelő szervekkel és anyagokkal már nem rendelkezett.³

HIL HM eln. 1945. 37552. — Eredeti tisztázatot.

1945. március 28.

Hummer Ferenc nyilatkozata a parancsnoksága alatt álló zászlóaljnak a Vörös Hadseregben történt átállásáról.

Kapuváron március 25-én vagoniroztak ki, 26-án foglalt a zászlóalj védőállást Acsalagon.

A megérkezés után délután gyűlést hívtam össze, melyen részt vett öt tiszthelyettes is, kiket annyira megbízhatónak tartottam, hogy az ott elhangzottakat nem fecsegik ki idő előtt. Ezen a tiszti gyűlésen ismertettem a helyzetet és kijelentettem, hogy egy csöpp magyar vért sem engedek áldozni stb. A mon-dottakat magunkévá téve, elhatároztuk, hogy még harc árán is átmegyünk az orosz hadsereghez. A gyűlésen egyetlen egy ellentmondás nem volt, mert már a kik. iskolánál is állandó előkészítés történt részemről az átállásra.

³ Nevezett állításait több, nyilatkozatához hasonló tartalmú igazolással bizonyítja.

Március 28-án a déli órákban egy német főhadnagy harcálláspontomra jött és parancsot hozott a védő német parancsnokságtól, hogy Csornánál támadjak. Ezt a parancsot megtagadtam. Kb. 21 órakor a dandárparancsnok parancsát vettem, hogy vonuljak vissza Mosonszentjánosra és ott az általuk kijelölt védőállást foglaljam el. Ezt a parancsot sem teljesítettem.

A hajnali órákban a német védő rész parancsnokát agyonlőttem, mert kényszeríteni akart arra, hogy támadjak. Kb. 6 óra tájban, amikor az oroszok elérték Csorna É-ot, a teljes zászlóaljjal, vonattal átjöttem. Amikor a németek az átállást észrevették, 4 német repülőgép mélyrepüléssel támadta és egy aknavető csoport, mely Acsalagtól 2 km-re volt, aknavető tüzellel árasztotta el az átálló zászlóaljat.

Csornán a támadó orosz parancsnoknál jelentkeztem és kértem, hogy irányítson Budapestre a Vörös János-féle hadsereghez. A parancsnok kitörő lelkesedéssel fogadott. Kért, hogy amire szüksége van, azt adjuk át neki. Átadtam a saját személygépkocsimat, kb. 35 fogatolt járművet, rengeteg gyógyszert, élelmet stb. Az átállásról adott egy igazolványt, valamint egy orosz hadnagyot, aki kísért bennünket azért, hogy bántódásunk ne essék az úton. Az átállással megnyílt az út Bősárkány irányába és az átállás adott impulzust a dandár többi részének is az átjövetelre.⁴

HIL HM eln. 1945. 39499. — Eredeti tiszttázat.

⁴ Acsalag község által kiállított igazolvány így bizonyítja Hummer Ferenc szds. tevékenységét. „Tudomása van az előjárásnak arról, hogy III. 28-án a déli órákban a visszavonuló német egység parancsnoka bement a magyar parancsnokságra és Hummer Ferenc századost pisztollyal kényszerítette a támadás levezetésére Csornánál, amit nevezett megtagadott és azáltal a községet a háború okozta károktól megmentette és ugyenezen német pk-t hajnalban agyonlőtte.

Igazoljuk továbbá azt is, hogy Hummer Ferenc szds. a községben tárolt szalonának egy részét a községi bíró kérésére a község szegényei részére itt hagyta ...”